

Н. Я. СПАСІВ

ПРАГМАТИЗМ СПРАВЛЯННЯ МИТНИХ ПЛАТЕЖІВ В УКРАЇНІ

У статті проведено аналіз динаміки справляння митних платежів, досліджено ефективність їх надходження та запропоновано напрями посилення контролю за сплатою митних платежів за умови масового використання тінювих схем.

В статті проведено аналіз динаміки виробництва таможених платежів, досліджено ефективність їх поступлення і пропонуються напрями посилення контролю за уплатою таможених платежів при умови масового використання теневих схем.

The analysis of dynamics of production of custom payments is conducted in the article, probed efficiency of their receipt and directions of strengthening of control are offered after payment of custom payments on condition of the mass use of shadow charts.

Ключові слова: митні платежі, мито, митні збори, єдиний збір, акциз, ПДВ.

Поширення рецесійних процесів, які сформувалися в українській економіці під впливом кумулятивного ефекту світової фінансової кризи, зумовлює посилення контрольних процедур у сфері митного оподаткування, що зумовлено завданнями, які ставить Уряд з метою наповнення державного бюджету та покриття його дефіциту. До того ж вступ України до СОТ обумовлює необхідність ґрунтовного концептуального підходу до організації процесу справляння митних платежів в контексті своєчасності їх надходження та повноти нарахування і сплати. Адже митні платежі, виконуючи фіскальну функцію, здійснюють ще й економічну – регулювання експортно-імпортних операцій за умов захисту національного товаровиробника та забезпечення економічної безпеки держави.

Проблемам митного оподаткування та формування на цій основі дієвого механізму справляння митних платежів приділяється незначна увага з боку науковців, що свідчить про нереалізовані можливості як науки, так і практики в цій площині.

Так окресленому колу питань в Україні присвячені праці Азарова М.Я., Барановського О.І., Багрового І.В., Буковинського С.А., Ващенко В.В., Дудчака В.І., Жоріна Ф.Л., Ківалова С.В., Корневої Т.В., Лютого І.О. та ін. Серед зарубіжних фахівців, які досліджують ці проблеми, слід виділити таких, як Богданова О.Л., Голошапов Н.А., Драганов В.Г., Дорошенко В.Г., Єгоров О.Б., Ільїн І.А., Козирін А.Н., Міхеев Ю.В., Нікітіна О.В., Савон І.В., Соленая С.В., Соколова І.В., Тихонова Н.Л., Чуракова А.В.

Проте в науковому доробку зазначених вчених-економістів тривають дискусії щодо сутності власне митних платежів, розміру ставок та особливостей справляння в сучасних умовах. Тому, зважаючи на їх напрацювання та критично аналізуючи науково-теоретичні і прикладні здобутки, проведемо аналіз процесу справляння митних платежів в Україні, визначимо його особливості та роль в сучасних умовах господарювання.

Відповідно до чинного законодавства України при переміщенні через митний кордон України товарів та інших предметів справляються наступні митні платежі [1]: митні збори, мито, податок на додану вартість, акцизний збір, єдиний збір, що справляється в пунктах пропуску через державний кордон України. Проаналізуємо стан справляння даних митних платежів у 2006 – 2008 рр. (табл. 1; рис. 1) та визначимо їх основні тенденції.

Як ілюструють дані табл. 1 (рис. 1), впродовж 2006 – 2007 рр. обсяг надходжень митних платежів зріс у 2007 р. на 12945,6 млн грн, або на 31,5% у порівнянні із 2006 р. Така позитивна тенденція досягнута збільшенням надходжень ПДВ у 1,3 рази, або 30,7%; акцизного збору – у 1,5 рази, або 45,4%; мита – у 1,4 рази, або 36,4%; митних зборів – у 1,1 рази, або 6,5%; єдиного збору – у 1,3 рази, або 26,5%; інших платежів – у 1,3 рази, або 33,3%.

Розмір щоденного середнього перерахування митних платежів та інших податків і зборів за 2007 р. складає 217,3 млн грн, що на 30,4% більше 2006 р. (на 50,6 млн грн). Аналогічна тенденція спостерігається і у 2008 р. – зростання надходжень до 95994,3 млн грн, або у 1,8 рази у порівнянні з 2007 р.

Таке нарощування відбулось за рахунок збільшення надходжень від ПДВ у 1,9 рази в 2008 р. у порівнянні із 2007 р., або на 94,2%; даний ріст відбувся завдяки законодавчій

забороні надання відстрочок щодо термінів сплати податкових зобов'язань, відміни практики вексельних розрахунків за ПДВ із січня 2008 р., а також припинення надання податкових пільг за рішенням судів із прийняттям розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.01.08 № 88-р; акцизного збору у 1,7 рази в 2008 р. порівняно із 2007 р., або на 65,9% внаслідок підвищення ставок акцизного збору; мита у 1,2 рази, проте нижчими темпами в 2008 р. ніж у 2007 р. через зниження митних ставок внаслідок вступу України до СОТ; єдиного збору у 1,7 рази, або на 33,3% впродовж досліджуваного періоду; а також інших платежів у 1,7 рази, або на 26,2% у 2008 р. у порівнянні із 2007 р.

Таблиця 1

Динаміка надходжень митних платежів впродовж 2006 – 2008 рр. (млн грн) [3]
(складено автором на основі даних Державної митної служби України)

Показники	2006 р.	%**	2007 р.	%**	2007 р. у % до 2006 р.	2008 р.	%**	2008 р. у % до 2007 р.
ПДВ	31900,5	77,47	41699,5	75,05	130,7	80978,7	84,35	194,2
Акциз	916,2	2,25	1332,1	2,46	145,4	2209,7	2,3	165,9
Мито	7245	17,6	9880,5	18,25	136,4	12124,6	12,63	122,7
Митні збори	1004,5	2,43	1069,2	1,8	106,5	500,0	0,52	46,8
Єдиний збір	81,5	0,2	103,1	0,2	126,5	137,4	0,14	133,3
Інші	26,1	0,06	34,8	0,06	133,3	43,9	0,04	126,2
Всього	41173,9	100	54119,5	100	131,5	95994,3	100	177,4

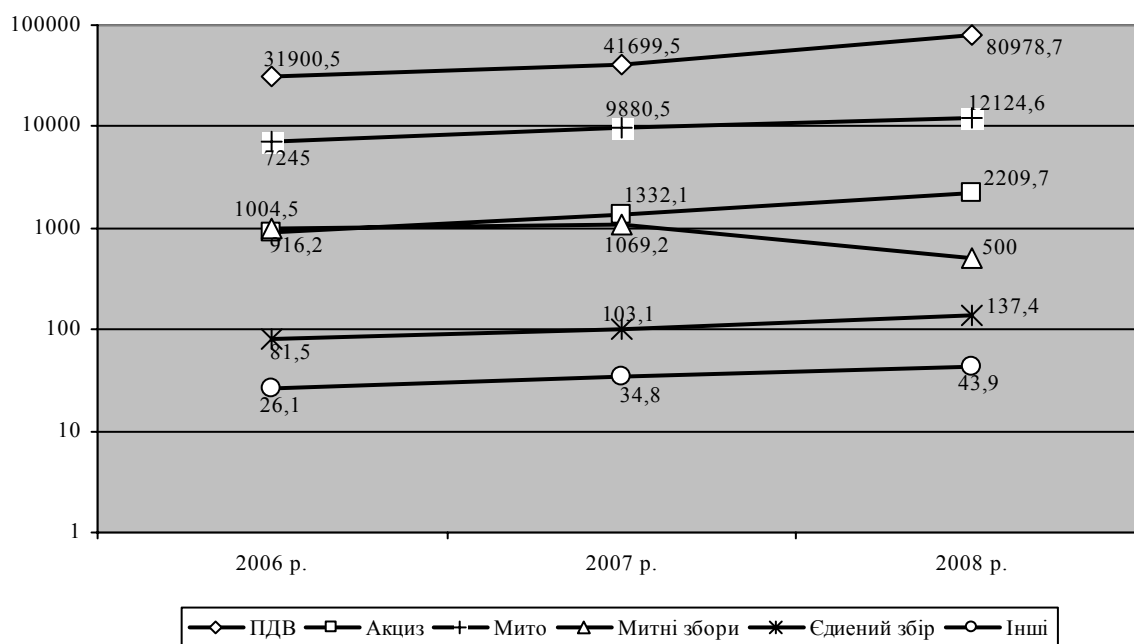

Рис. 1. Динаміка митних платежів упродовж 2006 – 2008 рр. (млн грн) [3] (складено автором на основі даних Державної митної служби України)

Варто зазначити, що в структурі митних платежів зниження обсягів спостерігається по митних зборах на 53,2% у 2008 р. Зменшились також надходження з вивізного мита на 93,3 млн грн (на 32 %) та митних зборів – на 569,5 млн грн (на 53 %), що в цілому негативно впливає на розмір митних платежів. Так, надходження з вивізного мита знизилися у зв'язку із зменшенням обсягів вивезення природного газу та насіння олійних культур, а із митних зборів у зв'язку із втратою чинності постанови Кабінету Міністрів України від 27.01.97 № 65 "Про ставки митних зборів" у зв'язку зі вступом України до СОТ.

Варто зазначити, що в структурі митних платежів у 2006 р. превалюють надходження від ПДВ, що нараховується у розмірі 20% вартості товару на операції з ввезення товарів в Україну. Винятком є операції з ввезення окремих товарів медичного призначення, товарів,

призначених для інвалідів, і ряду інших. Питома вага ПДВ у загальній сумі податків, що справляються митницею, становить 77,5% із тенденцією до зростання до 84,4% у 2008 р., що зумовлено припиненням надання пільг в частині справляння даного податку (див. табл. 1). Однак, варто зазначити, що найчастіше ухилення від сплати митних платежів спостерігається при сплаті ПДВ, де використовуються фіктивні підприємницькі структури або офшорні схеми.

Вважаємо, що дієвими шляхами вирішення проблем, пов'язаних з адмініструванням і відшкодуванням податку на додану вартість (псевдоекспорт, відшкодування ПДВ через фіктивні фірми тощо) є внесення змін до Закону України „Про податок на додану вартість” в частині удосконалення контролю за відшкодуванням ПДВ у разі здійснення експорту товарів. Однак, переконані, що тільки скасування усіх без винятку видів бюджетного відшкодування може стати дієвим механізмом подолання зловживань у даному напрямку.

Друге місце у структурі митних платежів впродовж досліджуваного періоду займає мито 17,6% у 2006 р., проте варто зазначити, що його питома вага знижується до 12,6% у 2008 р. внаслідок зменшення його ставок через вступ України до СОТ. Незначну питому вагу займає акцизний збір, ставки якого встановлено окремими законодавчими актами на кожен вид товару. Так, питома вага акцизного збору в загальній сумі податків, що стягуються митницею, становить 2,3% впродовж досліджуваного періоду. Митні збори та єдиний збір ілюструють найнижчі показники.

Враховуючи таку ситуацію, з метою забезпечення повноти справляння митних платежів необхідно вдосконалити митне законодавство в частині посилення контрольних процедур за нарахуванням і сплатою митних платежів; сформувати комплексний контроль за додержанням митного законодавства суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та громадянами з подальшою відповідальністю за вчинені дії; запровадити спрощення та модернізацію митних процедур на кордоні й всередині держави.

Зазначені заходи, на наш погляд, локалізують зловживання у сфері митного оподаткування та уможливають зростання надходжень митних платежів.

В контексті проведеного дослідження ще одним аспектом, який потребує детального аналізу, є ефективність справляння митних платежів в Україні (табл. 2, табл. 3).

Таблиця 2

**Виконання показників Державного бюджету в розрізі митних платежів
у 2006 – 2007рр. (млн грн) [2] (складено автором на основі даних Державної митної
служби України)**

Показники	2006 р.			2007 р.		
	показники розпису бюджету (МФ)	фактично виконано	% виконання	показники розпису бюджету (МФ)	фактично виконано	% виконання
ПДВ	28 346,1	31 900,5	112,5	42 246,0	41 699,5	98,7
Акциз	693,0	916,2	132,2	1 044,8	1 332,1	127,5
Ввізне мито	6 308,2	6 975,1	110,6	8 865,2	9 590,1	108,2
Вивізне мито	1 112,5	269,9	24,3	299,0	290,7	97,2
Митні збори	641,8	1 004,5	156,5	617,0	1 069,2	173,3
Єдиний збір	89,7	81,5	90,8	84,7	103,1	121,7
Інші	0,0	26,1		0,0	34,8	
Всього	37 191,2	41 173,9	110,7	53 156,7	54 119,5	101,8

Як свідчать дані табл. 2, Державною митною службою за 2006 р. фактично забезпечено грошовими коштами надходження до Державного бюджету в сумі 41173,9 млн грн, що становить 110,7% показника розпису доходів на 2007 р. В свою чергу, за 2007 р. фактично забезпечено грошовими коштами надходження до Державного бюджету в сумі 54 119,5 млн гривень, що становить 101,8% показника розпису доходів на 2007 р.

Це стало можливим за рахунок коригування митної вартості товарів у досліджуваному періоді, а також завдяки активній співпраці митників з учасниками ринку імпорту товарів в Україну. Зауважимо, хоча цінова інформація, надана імпортерами та національними товаровиробниками використовується митними органами як довідкова, тільки за листопад 2007 р. завдяки такій співпраці Держмитслужбою додатково за рахунок коригування митної вартості перераховано до Держбюджету майже 180 млн грн.

Протягом 2007 р. в умовах зростання обсягів зовнішньоторговельних операцій митними органами забезпечено безперерйне оформлення 483,3 млн тонн вантажів, з них експорт – 145,5 млн тонн, імпорт – 117,3 млн тонн, транзит – 221,4 млн тонн. До того ж в середньому щодня оформлялося майже 1,4 млн тонн вантажів, пропускалися близько 240 тис. громадян, 67 тис. транспортних засобів.

Порівняно з 2006 р. обсяги ввезення товарів зросли на 17,6 млрд дол. США (на 40,6 %), обсяги експорту – на 10,8 млрд дол. США (на 28,2 %).

Таблиця 3

**Основні показники діяльності Державної митної служби
по наповненню Держбюджету в 2007 – 2008 рр. (складено автором на основі даних
Державної митної служби України)**

Показники	2007 р.	2008 р.	Відхилення	
			+, -	%
Перераховано до Держбюджету, млн грн	54 119,5	96 047,2	+ 41 927,7	Збільшено у 1,8 рази
з них:				
- податку на додану вартість	41 699,8	80 978,7	+ 39 278,9	Збільшено у 1,9 рази
- акцизного збору	1 332,1	2 209,7	+ 877,6	Збільшено у 1,7 рази
- мита	9 880,5	12 124,6	+ 2 244,1	123
- митних зборів	1 069,2	500,0	- 569,2	Зменшено у 2,1 рази
- єдиного збору	103,1	137,4	+ 34,3	133
з них:				
- в торговому обігу	51 355,6	93 472,7	+ 42 117,1	Збільшено у 1,8 рази
- в неторговому обігу	1 556,8	1 839,4	+ 282,6	118
Середньоденне перерахування платежів, млн грн	217,3	381,1	+ 163,8	Збільшено у 1,8 рази
Умовні нарахування платежів, млн грн	10 630,3	11 668,9	+ 1 038,6	110
з них:				
- податку на додану вартість	5 069,3	6 972,6	+ 1 903,3	138
- акцизного збору	46,7	38,5	- 8,2	84
- ввізного мита	5 483,9	4 637,3	- 846,6	85
- вивізного мита	28,0	20,1	- 7,9	Зменшено у 1,4 рази
- митних зборів	2,4	0,4	- 2,6	Зменшено у 6 разів
з них:				
- по угодах про вільну торгівлю	5 025,3	4 037,3	- 988,0	80
- лікарські товари	2 678,0	3 645,8	+ 967,8	136
- при тимчасовому ввезенні та лізингу	2 232,8	3 219,8	+ 987	144
Надходження від коригування заявленої митної вартості товарів, млн грн	1 318,6	3 349,4	+ 2 030,8	Збільшено у 2,5 рази
Надходження від контролю кодування товарів, млн грн	106,0	153,4	+ 47,4	збільшено у 1,5 рази
Надходження від перевірки країни походження товарів, млн грн	11,6	42,7	+ 31,2	збільшено у 3,3 рази

Варто зазначити, що забезпеченню митного оформлення зовнішньоторговельних операцій сприяла робота з вдосконалення технологій митного контролю та оформлення, спрямована на прискорення та спрощення процедур митного оформлення товарів, що перетинають митний кордон України, при одночасному забезпеченні ефективного контролю за дотриманням суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та громадянами чинного законодавства України.

Окрім цього здійснення заходів щодо посилення контролю за правильністю визначення митної вартості товарів дало можливість протягом 2007 р. додатково направити до Держбюджету 1318,6 млн грн, що на 157,6 млн грн більше, ніж у 2006 р.

Додаткові надходження до бюджету за рахунок посилення контролю за роботою з прийняття класифікаційних рішень склали 108,0 млн грн, за рахунок перевірки країни походження товарів – 11,6 млн грн.

Доречно відмітити, що після вступу України до СОТ для забезпечення повноти стягнення платежів до бюджету проводиться організаційна робота зі збільшення бази оподаткування шляхом посилення контролю за визначенням митної вартості, використанням податкових пілг, вексельних форм розрахунків, митним оформленням на підставі рішень судів. Завдяки проведеній роботі протягом 2008 р. до Державного бюджету України перераховано податків та зборів на суму 96,5 млрд грн, що на 41,9 млрд грн (на 77,5 %) більше, ніж у 2007 р.

Проведений аналіз засвідчує, що показник розпису доходів, встановлений Держмитслужбі Міністерством фінансів України на 2008 р. у сумі 97,9 млрд грн, виконано на 98,1 %.

При цьому 12 грудня 2008 р. внесено зміни до Закону України про Державний бюджет України на 2008 р., якими показник надходжень від Держмитслужби збільшено на 14,4 млрд грн. В свою чергу, до загального фонду Державного бюджету перераховано 88 427,1 млн грн, що становить 99,3 % встановленого показника розписів доходів загального фонду. До спеціального фонду Державного бюджету перераховано 7 620,1 млн гривень. Показник розпису доходів спеціального фонду державного бюджету виконано на 86,1 %.

Варто зазначити, що невиконання показника розпису доходів загального фонду державного бюджету відбулося внаслідок несвоєчасного митного оформлення та несплати ПДВ з природного газу, імпортованого НАК "Нафтогаз України", в сумі 4 млрд грн.

Показник спеціального фонду не забезпечено у зв'язку зі зменшенням надходжень митних платежів до цього фонду від митного оформлення транспортних засобів після застосування знижених ставок ввізного мита, визначених домовленостями щодо вступу України до СОТ, а також значним зменшенням кількості ввезених транспортних засобів в останні місяці 2008 р. через застій на даному ринку внаслідок фінансової кризи.

Наповненню Держбюджету України також значною мірою сприяла активна взаємодія митної служби із суб'єктами господарювання. Так, завдяки проведеній роботі протягом 2007 р. до Державного бюджету України перераховано податків та зборів на суму 54 млрд грн, що на 12,9 млрд грн (на 31,4 %) більше, ніж у попередньому році (41 млрд грн).

Розмір середньоденного перерахування митних платежів та інших податків і зборів за 2007 р. склав 217,3 млн грн, що у 1,3 рази більше, ніж у 2006 р.

Загальні обсяги перерахувань у 2007 р. у порівнянні з попереднім роком збільшились за всіма видами митних платежів:

1) по ПДВ – на 9 799,3 млн грн (на 30,7 %); в торговому обігу надходження ПДВ зросли на 34,0 %; обсяг імпорту, оподаткованого ПДВ – на 34,1 %;

2) по ввізному миту – на 2 614,7 млн грн (на 37,5 %); в торговому обігу надходження мита зросли на 40,4 %; обсяг імпорту, оподаткованого митом – на 38,4 %;

3) по вивізному миту – на 20,8 млн грн (на 7,7 %);

4) по акцизному збору – на 415,9 млн грн (у 1,5 рази);

5) по митних зборах – на 64,7 млн грн (на 6,4 %);

6) по єдиному збору – на 21,6 млн грн (на 26,5 %).

В свою чергу, загальні обсяги перерахувань за 2008 р. у порівнянні з 2007 р. збільшились:

1) по ПДВ – на 39 278,9 млн грн (у 1,9 рази);

2) по ввізному миту – на 2 337,4 млн грн (на 24 %);

3) по акцизному збору – на 877,6 млн грн (у 1,7 рази);

4) по єдиному збору – на 34,3 млн грн (на 33 %).

Зменшилися надходження з вивізного мита на 93,3 млн грн (на 32 %) та митних зборів – на 569,5 млн грн (на 53 %). Так, надходження з вивізного мита зменшилися у зв'язку із зменшенням обсягів вивезення природного газу та насіння олійних культур, з митних зборів – у зв'язку із втратою чинності постанови Кабінету Міністрів України від 27.01.97 № 65 "Про ставки митних зборів" у зв'язку зі вступом України до СОТ.

Варто зазначити, що завдяки законодавчій забороні надання відстрочок щодо термінів сплати податкових зобов'язань з січня 2008 р. припинено вексельні розрахунки за ПДВ. Крім того, як зазначалось раніше, із прийняттям розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.01.08 № 88-р припинено надання податкових пільг за рішенням судів.

Така ситуація, на наш погляд, сприяє підвищенню ефективності надходження митних платежів, однак потребує подальшого удосконалення в частині посилення контролю за справлянням митних платежів. Так, необхідно здійснювати чіткий контроль за правильністю визначення митної вартості товарів; вдосконалити порядок митного оформлення та декларування товарів, які переміщуються громадянами через митний кордон України; вдосконалити порядок здійснення митного контролю товарів, які переміщуються через митний кордон України водними транспортними засобами в контейнерах; для забезпечення повноти стягнення платежів до бюджету збільшити бази оподаткування шляхом посилення контролю за використанням податкових пільг, вексельних форм розрахунків, митним оформленням на підставі рішень судів, тощо.

Запровадження перерахованих заходів зменшить втрати держави від використання тіньових схем ухиляння від сплати податку на додану вартість, акцизного збору, мита, дасть змогу значно підвищити ефективність роботи митних органів та фіскальну ефективність, проте не локалізує зловживання у даній сфері. Відповідно, вважаємо за доцільне докорінно реформувати систему контролю у митних органах, особливо за справлянням митних платежів, адже найбільше порушень спостерігається у цій площині.

Список використаних джерел

1. Митний кодекс України від 11 липня 2002 року № 92-IV // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2002. – № 38 – 39. – 288 с.
2. Офіційний сайт Державної митної служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.customs.com.ua>

УДК 338

Г. В. ЦІХ
В. М. ВОВК
Р. В. ФЕДОРОВИЧ

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ ЯК ЕКОНОМІЧНА КАТЕГОРІЯ

Визначено різновиди тлумачення поняття «категорії». Проаналізовано різні підходи до визначення фінансових ресурсів як економічної категорії, охарактеризовано їх сутність та характерні особливості.

Определены виды толкования понятия «категории». Проанализированы разные подходы к определению финансовых ресурсов как экономической категории, охарактеризованы их сущность и характерные особенности.

Detected variations interpretation «category». Analyzed various approaches to identify financial resources as an economic category, characterized by their nature and characteristic features.

Ключові слова: економічні категорії, фінансові ресурси, класифікація, управління.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Сучасний розвиток народногосподарського комплексу України породжує спектр гострих соціально-економічних проблем, вимагаючи нагальної розробки нових і вдосконалення вже існуючих систем, методів, методик, прийомів та інших